

ПОСЕРЕДНИЦТВО У ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТІВ ЯК НАПРЯМ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТУРЕЧЧИНИ

Стаття присвячена аналізу посередництва у врегулюванні конфліктів як окремого напрямку сучасної зовнішньої політики Турецької Республіки. Розглядається місце цього напрямку в загальній зовнішньополітичній концепції Туреччини, інституційне забезпечення посередницької діяльності, принципи та методологія посередництва на прикладі турецького досвіду, ініціативи щодо забезпечення миру та врегулювання конфліктів у рамках міжнародних організацій.

Ключові слова: посередництво, врегулювання конфліктів, зовнішня політика Туреччини.

Суттєве підвищення міжнародного авторитету Турецької Республіки протягом останніх років, зростання впливовості цієї держави у регіоні та фактичний вихід на лідируючі позиції серед країн-сусідів спонукає до ґрунтовного науково-практичного дослідження сучасної зовнішньополітичної концепції цієї держави. Посередницька діяльність Туреччини у врегулюванні конфліктів протягом останнього десятиліття набула ознак одного з основних напрямів зовнішньої політики цієї держави. Разом з тим зусилля турецької дипломатії здобувають все більший позитивний резонанс на міжнародній арені, отримують схвальну оцінку з боку лідерів держав регіону та світової спільноти.

З точки зору України питання становить інтерес з огляду на географічну близькість Української та Турецької держав, а також політичну належність до одного регіону. Аналіз найбільш активних напрямів турецької зовнішньої політики є необхідним як у контексті вироблення стратегії розвитку відносин нашої держави з країнами регіону, так і в якості можливих позитивних прикладів реалізації зовнішньополітичної стратегії.

Аналіз наукових публікацій, в яких розглядається тематика посередницької діяльності Турецької Республіки, доводить, що зазначений напрям зовнішньої політики, як правило, згадується в контексті розвитку відносин цієї держави з країнами регіону. Предметом окремого наукового дослідження посередницька діяльність стала у кількох працях, зокрема Р.Шуліка [1], П.Танк [2] та The International Crisis Group [3].

У зазначених дослідженнях автори переважно концентрують увагу на практичному вимірі посередницьких зусиль Туреччини, а саме розгляді конкретних переговорних форматів між конфліктуєчими сторонами, що реалізуються за сприяння турецької дипломатії. Оцінюється також вплив процесу врегулювання на розвиток стосунків між учасниками конфлікту та ситуацію в регіоні, досліджуються зовнішньополітичні бонуси, яких здобуває Турецька держава завдяки своїй ролі «регіонального посередника». Разом з тим, поза увагою залишається питання викладення комплексного підходу турецької сторони до посередницької діяльності.

Метою даної статті є аналіз посередництва у врегулюванні конфліктів як окремого напрямку зовнішньої політики Турецької Республіки, дослідження його складових та структури. Це потребує виконання таких завдань: розгляд посередництва у врегулюванні конфліктів в контексті загальної зовнішньополітичної концепції Туреччини; викладення переговорних форматів конфліктуєчих сторін, що реалізуються за посередництва Туреччини; дослідження інституційного забезпечення посередницької діяльності; розгляд принципів та методології посередництва; аналіз ініціатив Туреччини щодо забезпечення миру та врегулювання конфліктів у рамках міжнародних організацій.

Посередництво у врегулюванні конфліктів у діяльності Міністерства закордонних справ Турецької Республіки виділено в один з пріоритетних напрямів [4]. Слід зазначити, що цей напрям є втіленням загальних принципів зовнішньої політики Туреччини, яка протягом останнього десятиліття зазнала докорінних змін.

Сучасний період у турецькій зовнішній політиці розпочався у 2002 році, коли до влади прийшла консервативно-демократична правочентристська Партія справедливості та прогресу. З того часу кардинально змінилися концептуальні засади реалізації зовнішньої політики. По-перше, на заміну однобокої орієнтації на Захід прийшла багатовекторність та налагодження співпраці з країнами регіону. По-друге, вичікувальність та пасивність змінили проактивність, динамічність та ініціативність. В основу сучасної зовнішньої політики була покладена концепція «стратегічної глибини» [5], яку для Туреччини складають геополітичне розташування та історичний спадок. Туреччина повернулася обличчям до своїх найближчих сусідів, припинивши відторгати османське минуле, що принесло їй значні економічні та політичні дивіденди. Усі ці чинники дозволили поставити амбітну стратегічну мету – здобуття регіонального та глобального лідерства.

На думку Міністра закордонних справ Турецької Республіки Ахмета Давутоглу, якого називають архітектором сучасної турецької зовнішньої політики, Туреччина має «низку особливих характеристик, що роблять її ідеальним посередником у своєму регіоні та за його межами» [6]. По-перше, це довготривале партнерство з Заходом та водночас цивілізаційна і культурна близькість з багатьма іншими частинами світу. По-друге, наявність матеріальних та ментальних можливостей, щоб бути ефективним посередником.

Спонукає Туреччину до участі у врегулюванні конфліктів, за його словами, той факт, що країна розташована в самому центрі всіх політичних конфліктів оточуючих регіонів та зазнає їхнього впливу безпосередньо або опосередковано, історично або культурно [7].

До зазначених А.Давутоглу чинників культурно-історичного та геополітичного характеру необхідно додати існування в державі політичної стабільності з 2002 року, що дозволяє проводити послідовну зовнішню політику, а також існування суттєвої фінансово-матеріальної бази, яку забезпечує стає економічне зростання – Туреччина є 16-ою економікою в світі та 6-ю – в Європі [8].

Протягом останніх років, за даними Міністерства закордонних справ Туреччини [9], глава зовнішньополітичного відомства та турецькі дипломати ініціювали своє залучення до вирішення таких суперечок та конфліктів як всередині певних країн, так і у міждержавному форматі: врегулювання внутрішньополітичної ситуації в Іраку, Лівані, Киргизстані; забезпечення сталого миру та стабільності в Боснії і Герцеговині, з метою чого було запроваджено два тристоронні механізми – БіГ-Сербія-Туреччина та БіГ-Хорватія-Туреччина; тристоронній переговорний формат щодо покращення відносин між Афганістаном та Пакистаном: Афганістан-Пакистан-Туреччина. На турецькій території проводяться переговори між західними країнами та Іраном щодо іранської ядерної програми.

До погіршення відносин з Ізраїлем через інцидент з судном «Маві Мармара» та загибелі дев'яти турецьких громадян за посередництва Туреччини велися непрямі переговори між Ізраїлем та Сирією.

Турецькі представники також брали участь у врегулюванні конфліктної ситуації в Сомалі між урядом та різноманітними угрупованнями.

Що стосується інституційного забезпечення посередницької діяльності, керівник Центру стратегічних досліджень при МЗС Туреччини Б.Арас, який провів відповідне дослідження, наголошує, що МЗС є провідною, але далеко не єдиною установою у цьому процесі [10]. Так, надзвичайно активну роль відіграє Турецьке агентство співробітництва та розвитку (ТІКА), що являє собою розгалужену структуру зі значним фінансуванням. У якості провідників так званої «м'якої сили» виступають Фонд Юнуса Емре та Агентство публічної дипломатії, а також спеціальне Агентство при Адміністрації Прем'єр-міністра, створене для опікування закордонними турками та спорідненими спільнотами.

Як зазначає Б.Арас, Міністр А.Давутоглу в реалізації зовнішньої політики загалом та посередницької діяльності, зокрема сповідує принцип «total performance» – «повна продуктивність». Мається на увазі залучення до процесу та задіяння ресурсів громадянського суспільства, університетів, недержавних організацій, бізнесу, інших установ.

Прикладом такої повної продуктивності наводиться діяльність Туреччини в Афганістані. Турецькі пропозиції щодо забезпечення миру в цій країні полягають в примиренні та реструктуризації афганського суспільства, врегулюванні відносин між Афганістаном та Пакистаном, покращенні регіональної співпраці Афганістану з сусідніми країнами. Афганістан посідає перше місце в списку офіційної зовнішньої допомоги Туреччини. ТІКА надає різноманітне сприяння – від навчання державних службовців до будівництва і експлуатації лікарень. Надаються стипендії афганським студентам. Туреччина бере участь у реформуванні афганських збройних сил. Турецькі представники двічі з 2001 року очолювали сили НАТО в Афганістані. Різноманітні недержавні організації надають гуманітарну допомогу, відновлюють різноманітні сектори – від охорони здоров'я до освіти. По всій території Афганістану, навіть у найбільш небезпечних регіонах, діють турецькі школи, ісламські фонди Туреччини запровадили курси Корану, які представляють тлумачення ісламу відмінне від Талібану, турецькі бізнесмени активні у будівельному секторі. У регіонально-міжнародному вимірі, як вже згадувалося, вдалося налагодити тристоронні переговори Афганістан-Пакистан-Туреччина. Також створена регіональна інфраструктура для врегулювання ситуації в Афганістані – Стамбульський процес – за участю дванадцяти держав регіону та підтримки тринадцяти інших держав та дев'яти міжнародних організацій.

Особливу увагу привертає вироблення Міністром А.Давутоглу принципово-методологічної основи здійснення посередницької діяльності у врегулюванні конфліктів. Ця тематика розкрита главою зовнішньополітичного відомства в одній з його концептуальних статей «Посередництво Туреччини: критичні роздуми з практичного досвіду» [11].

А.Давутоглу виокремлює чотири найважливіші аспекти посередницького процесу – психологічний, інтелектуальний, етичний та методологічний.

Щодо психологічного аспекту турецький міністр, відсуваючи на другий план технічний бік переговорів, першочергове завдання бачить у досягненні політичної волі вирішувати питання.

У цьому плані найважливішим для посередника, на його думку, є співпереживання учасникам конфлікту, намагання їх зрозуміти та поставити себе на їхнє місце. Переговорні сторони мають бачити посередника, як одного з них. А.Давутоглу наводить приклад поворотного моменту в переговорах за посередництва Туреччини між різними угрупованнями в Іраку з метою переконання сунітських представників взяти участь у виборах в якості політичних партій. Протягом двох-трьох місяців безрезультатних зустрічей та взаємної критики сторін А.Давутоглу взяв слово і, не коментуючи суперечку, змалював Багдад 10-го століття, коли це місто було центром цивілізації, інтелектуального та культурного життя. Потім він описав зруйнований монголами Багдад 13-го століття, поставивши перед переговорними сторонами вибір: «Ви або відновите Багдад як центр цивілізації або стане частиною його руїнників, як монголи». За словами турецького міністра, саме це послугувало рушійною силою у врегулюванні ситуації. Тоді один зі старійшин сказав: «Ми маємо слухати цього брата, він говорить, як багдадець, а не чужинець». А.Давутоглу підкреслює, що посередник має бажати допомогти, а не використати ситуацію у власних інтересах.

Важливими чинниками психологічного аспекту він виокремлює також віру у вирішення суперечки чи конфлікту та проведення попередньої психологічної роботи зі сторонами конфлікту перед організацією зустрічі за одним столом.

Основними складовими інтелектуального аспекту є: вивчення деталей, а саме документів щодо попередніх етапів конфлікту, причин успіхів та провалів переговорів; далекоглядність – концептуальне бачення не тільки вирішення конфлікту, а й статус кво, якого посередник прагне досягти; розуміння та аналіз міжнародного контексту процесу врегулювання, вплив сусідніх країн

Що стосується етичного аспекту, то посередник має застосовувати ціннісний підхід та захищати спільні цінності, а не певний інтерес. Його не мають пов'язувати з певним інтересом. Обидві сторони повинні відчувати, що посередник розділяє їхні цінності. Запорукою успіху у веденні переговорів зі сторонами є щирість та правдивість, передача обом переговорним сторонам однакових сигналів. Аналіз турецького міністра процесів врегулювання конфліктів доводить, що представлення однієї зі сторін «дещо відмінної картини», сподіваючись, що одного дня ця «невинна брехня» об'єднає сторони, врешті руйнує довіру сторін до посередника.

Окрім цього, посередник має зберігати нейтралітет, тобто не надавати переваги жодній зі сторін, але й бути об'єктивним та говорити кожній зі сторін про її неправоту.

Методологічний аспект полягає в тому, щоб мати чіткий план контактів з конфліктуєчими сторонами, правильно планувати час, застосовувати інклюзивний підхід, тобто включати до переговорів усі конфліктуєчі сторони, забезпечувати сконцентрованість переговорів – не допускати великих перерв між раундами.

Визначивши посередництво у врегулюванні конфліктів одним з пріоритетів зовнішньої політики, забезпечивши необхідну інституційну основу для цієї діяльності, реалізувавши низку посередницьких форматів, Туреччина виступила автором кількох міжнародних ініціатив щодо посередництва у врегулюванні конфліктів, найважливішими та найуспішнішими з яких є ті, що реалізуються під егідою ООН.

По-перше, йдеться про Форум Альянсу цивілізацій, що був створений у 2005 році за спільної ініціативи Прем'єр-міністра Іспанії Х.Л.Р.Сапатеро та Прем'єр-міністра Туреччини Р.Т.Ердогана. Він покликаний покращити діалог між представниками різних культур та релігій. На сьогодні ця ініціатива перетворилася на масштабний форум, який підтримують 138 держав та організацій [12].

По-друге, 24 вересня 2010 року за ініціативи міністрів закордонних справ Туреччини та Фінляндії була заснована Група друзів з посередництва конфліктів [13]. Її мета – привернути увагу міжнародної спільноти до важливості посередництва у превентивній дипломатії; просування використання посередництва у мирному врегулюванні конфліктів, попередження конфліктів, розвиток посередництва. Наразі група друзів нараховує 37 членів та 7 регіональних та міжнародних організацій. Щорічно у Нью-Йорку проводяться міністерські зустрічі групи друзів (на даний час відбулося три).

У результаті цієї ініціативи була схвалена перша резолюція ГА ООН щодо посередництва у конфліктах, ставши чимось на-кшталт юридичної бази – 65/283 – «Посилення ролі посередництва у мирному врегулюванні суперечок, попередження та розв'язання конфліктів».

У лютому 2012 року в Стамбулі відбулася міжнародна конференція «Сприяння миру через посередництво: нові актори, свіжі підходи, сміливі ініціативи». Планується проведення такого заходу на щорічній основі.

Продовжуючи свою активність на миротворчому напрямі, Туреччина внесла пропозицію створити регіональний центр ООН з посередництва у Стамбулі [14].

Оцінюючи діяльність Туреччини у сфері врегулювання конфліктів, необхідно відзначити системний, професійний, а також ціннісний підхід до цього питання. Непересічна активність на цьому напрямі та сприйняття зусиль як представниками різних конфліктуєчих сторін, так і міжнародною спільнотою роблять Туреччину однією з провідних країн регіонального миротворчого руху. Привертає увагу також і той факт, що Туреччина стала фактично єдиною мусульманською країною, яка зробила посередницьку діяльність провідною сферою своєї зовнішньої політики та вивела її на професійний рівень.

Проведений аналіз свідчить, що турецька дипломатія застосовує ґрунтовний комплексний підхід до посередницької діяльності у врегулюванні конфліктів. Цей підхід полягає у взаємопов'язаності з концепцією «стратегічної глибини», а саме ефективному використанні переваг свого геополітичного розташування та культурно-історичного спадку, інституційному забезпеченні посередницької діяльності, впровадженні власних принципів та методології посередництва, а також започаткуванні відповідних ініціатив у рамках міжнародних організацій.

Зазначений підхід дає підстави зробити висновок, що Туреччина бачить посередництво у врегулюванні конфліктів одним з пріоритетів зовнішньої політики та засобом підвищення впливовості у регіоні та світі. Досвід Туреччини міг би бути цікавим для України як в якості прикладу комплексного забезпечення певного напрямку зовнішньої політики, так і посилення своєї ролі у врегулюванні конфліктів на теренах колишнього СРСР.

Джерела та література

1. Šulík R. Mediation capacity of Turkey as a regional power – Режим доступу: <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2012-04-ankara/Mediation-capacity-of-Turkey-as-a-regional-power--PhDr.-Rudolf-Sulik.pdf>
2. Tank P. Turkey as an international mediator: opportunities and pitfalls, with special reference to Norway // Norwegian Peacebuilding Resource Centre. – 2011.- July.

3. Turkey and the Middle East: Ambitions and Constraints // The International Crisis Group – Europe Report. – N°203. – 2010. – 7 April. – Режим доступу: <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/203%20Turkey%20and%20the%20Middle%20East%20-%20Ambitions%20and%20Constraints.ashx>.
4. Міністерство закордонних справ Туреччини – Режим доступу: www.mfa.gov.tr
5. Davutoğlu A. Stratejik Derinlik. – Istanbul: Kure Yayinlari. - 2001.
6. Aras B. Turkey's Mediation and Friends of Mediation Initiative. – Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Center for Strategic Research – December 2012. – No 4. Режим доступу: http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/12/SAM_Papers_No.4-Dec12.pdf.
7. Aras B. Turkey's Mediation and Friends of Mediation Initiative. – Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Center for Strategic Research – December 2012. – No 4. Режим доступу: http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/12/SAM_Papers_No.4-Dec12.pdf
8. The Republic of Turkey Prime Ministry Investment Support and Promotion Agency – Режим доступу: <http://www.invest.gov.tr/en-us/turkey/factsandfigures/pages/economy.aspx>
9. Міністерство закордонних справ Туреччини – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.tr/uyusmazliklarin-cozumu-ve-arabuluculuk.tr.mfa>
10. Aras B. Turkey's Mediation and Friends of Mediation Initiative. – Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Center for Strategic Research – December 2012. – No 4. Режим доступу: http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/12/SAM_Papers_No.4-Dec12.pdf
11. Davutoğlu A. Turkey's Mediation: Critical Reflections from the Field // Middle East Policy Council Journal – Режим доступу: <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/turkeys-mediation-critical-reflections-field>
12. Альянс цивілізацій – Режим доступу: <http://www.unaoc.org/about/group-of-friends/members/>
13. Davutoğlu A., Tuomioja E. Mediation for Peace: a Means toward a Better World // Hürriyet Daily News. –2012. – 25 February.
14. Jones D. Turkey Seeks to Be International Mediation Center. – 2012. Feb 27. – Режим доступу: <http://search.proquest.com/pqrl/docview/923776908/13E23AA28EFD87C01E/3?accountid=41654>

Чубрикова О. А. Посредничество в урегулировании конфликтов как направление современной внешней политики Турции

Статья посвящена анализу посредничества в урегулировании конфликтов как отдельного направления современной внешней политики Турецкой Республики. Рассматривается место этого направления в общей внешнеполитической концепции Турции, институциональное обеспечение посреднической деятельности, принципы и методология посредничества на примере турецкого опыта, инициативы по обеспечению мира и урегулирования конфликтов в рамках международных организаций.

Ключевые слова: посредничество, урегулирование конфликтов, внешняя политика Турции.

Chubrikova O. A. Mediation in conflict resolution as a dimension of Turkey's modern foreign policy

The article is devoted to the analysis of the mediation in conflict resolution as a particular dimension of Turkey's modern foreign policy. It examines the role of this dimension in Turkey's foreign policy concept, institutional basis of mediation, principles and methodology of mediation based on Turkish experience, peace building and conflict resolution initiatives within the international organizations.

Keywords: mediation, conflict resolution, foreign policy of Turkey

УДК 325.14(94)

I. С. Сльота

ЗРУШЕННЯ В УРЯДОВІЙ ІМІГРАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ФРАНЦІЇ НА РУБЕЖІ ХХ – ХХІ СТОЛІТЬ

Стаття присвячена імміграційній політиці Франції, зокрема проаналізовано зміни на законодавчому рівні під час президентства Франсуа Міттерана, Жака Ширака, Ніколя Саркозі та розглянуто можливі зміни в імміграційній політиці новообраним Франсуа Олландом.

Міграція – складний багатоетапний процес. В епоху глобалізації та науково-технічного процесу зважена міграційна політика є запорукою успіху країни на міжнародній арені. Як і на початку ХІХ століття, Франція залишається однією з найбільш витребуваних країн для мігрантів. Однак, незважаючи на беззаперечний досвід Республіки, її політика в даній сфері сприймається неоднозначно.

Ключові слова: імміграційна політика, геополітика, інтеграція, Франція.

Актуальність обраної теми пов'язана з тим, що питання міграційної політики взаємопов'язані з успіхами на міжнародній арені, а їх вирішення з питаннями геополітики. Проблема інтеграції іммігрантів носить не лише геополітичний характер, але й економічний та законодавчий.

Міграція – це складний процес, який відбувається внаслідок безлічі причин та під впливом різних факторів. Це процес, в якому беруть участь багато сторін, задіяно багато акторів. Глобалізація та модернізація, виступають як основні винуватці кардинальних суспільних змін у політичному та культурному аспектах. Збільшення потоків іммігрантів спричинене ще й деколонізацією та відкриттям кордонів, і, звісно, не потрібно забувати про індустріалізацію та науково-технічний прогрес.

Однією з найстаріших країн імміграції, зокрема в Європі є Франція. Досвід Республіки є одним з найконтroversійніших в ЄС, що загострює ситуацію в середині французького суспільства та відносини між Парижем та європейськими структурами. Так, виселення громадян ЄС ромського походження влітку 2010